न्ते इत्याद्यर्थे। "दृष्टे साऽपार्था चेन्नैकान्ततोऽत्यन्ततोऽभावात्"—सां०का०। तत्र भवः ठञ्। ऐकान्तिक एकान्तभवे त्रि०स्त्रियां ङीप्। "ऐकान्तिकी हरेर्भक्तिरुत्पातायैव कल्पते" पुरा०। एक एवान्तः स्वभावो यस्य। एकरूपताप्राप्ते त्रि०। "विलोक्यैकान्तभूतानि भूतान्यादौ प्रजापतिः। स्त्रियं चक्रे स्वदेहार्द्धं यया पुंसां मतिर्हता" भाग० ६,१८,२२।

एकान्तत्यागवाद पु० वस्तुनः एकान्तता एकस्वरूपता अस्तीत्यादिसम्बन्धरूपता तस्य त्यागप्रतिपादकोवादः। अर्हद्विशेषोक्तवादभेदे। स च वादः अर्हच्छब्दे स्याद्वाद प्रकरणे ३८६ पृ० दर्शितः।

एकान्तदुःषमा स्त्री दुष्टा समा वर्षोदुःषमा सुषमा० षत्वम् एकान्तं दुःषमा २त०। बौद्धकल्पिते कालभेदे हेमच०। यथा "कालो द्विविधोऽवसर्पिण्युत्सर्पिणीषु भेदतः। सागरकोटिकोटीनां विंशत्या स समाप्यते। अवसर्पिण्यां षडरा उत्सर्पिण्यां त एव विपरीताः। एवं द्वादशभिररैर्विवर्त्तते कालचक्रमिदम्। तत्रैकान्तसुषमारश्चतस्रः कोटिकोटयः। सागराणां सुषमा तु तिस्रस्तूत्कोटिकोटयः। सुखमदुःखमाने द्वे दुःखमसुखमा पुनः। सैका सहस्रैर्वर्षाणां द्विचत्वारिंशतोनिता। अथ दुःखमैकविंशतिरब्दसहस्राणि तावती तु स्यात्। एकान्तदुःषमापि ह्येतत्संख्याः परेऽपि विपरीताः। प्रथमारत्रये मर्त्त्यास्त्रिद्व्येकपल्यजीविताः। त्रिद्व्येकगव्यूत्युच्छ्राया स्त्रिद्व्येकदिनभोजनाः। कल्पद्रुफलसंतुष्टाश्चतुर्थे त्वरके नराः। पूर्व्वकोट्यायुषः पञ्चधनुःशतसमुच्छ्रयाः। पञ्चमे तु वर्षशतायुषः सप्तकरोच्छ्रयाः। षष्ठे पुनः षोड़शाब्दायुषो हस्तसमुच्छ्रयाः एकान्तदुःखप्रचिता उत्सर्पिण्यामपीदृशाः। पञ्चानुपूर्व्व्या विज्ञेया अरेषु किल षट्स्वपि"।

एकान्तर त्रि० एकमन्तरं व्यवधानम्। १एकव्यवधाने "एकान्तरे त्वानुलोम्यादम्बष्ठोग्रौ तथा स्मृतौ" मनुः। बहु०। २एकान्तरवर्त्तिनि त्रि०। "एकान्तरासु जातानां धर्म्यं विद्यादिमं विधिम्" मनुः। एकदिनव्यवधानेन भोजनरूपे ३व्रतभेदे न० एकदिनव्यवधानेन जायमाने ४ज्वरभेदे पु०।

एकान्तसुषमा सुष्ठु समा वर्षः सुषमा सुषमादि०षत्वम् २त०। बौद्धमतसिद्धे कालभेदे एकान्तदुःषमाशब्दे विवृतिः।

एकान्तिन् त्रि० एकान्तमस्त्यस्य इनि स्त्रियां ङीप्। १अतिशययुक्ते एकान्तः एकस्वरूपः उपास्यत्वेनास्त्यस्य इनि। स्त्रियां ङीप्। २भगवद्भक्तविशेषे त्रि०। "एकान्तेनासमोविष्णुर्यस्मादेवं परायणः। तस्मादेकान्तिनः प्रोक्तास्तद्भागवतचेतसः" गरुडपु० १३१।

एकान्न त्रि० एककालमेवान्नं भक्ष्यं यत्र। १एककालिकभक्षणे एकभक्तरूपे व्रते कर्म्म०। २एकमात्रभक्ष्ये अन्ने न०। "ऊर्ज्जे यवान्नमश्नीयादेकान्नमथ वा पुनः। वृन्ताकं शूरणञ्चैव शूकशिम्बीञ्च वर्जयेत्" काशी०। "भक्ष्येण वर्त्तयेन्नित्यं नैकान्नादी भवेत् व्रती" मनुः। "क्रीत्वा लब्ध्वा प्राप्य गृहमेकान्नमलवणमेकरात्रं त्रिरात्रं वा भोक्तव्यमिति" शु०त० स्मृतिः। एकस्मिन् स्थाने पचनीयमन्नं यस्य। अविभक्ते भ्रात्रादौ "एकान्नवर्त्तिनाञ्चैव एकोद्दिष्टं न पार्वणम्। एकपाकेन वसतां पितृदेवद्विजार्च्चनम्। एकं भवेद्विभक्तानां तदेव स्यात् गृहेगृहे" वृह०

एकायन त्रि० एकमयनं विषयोऽवलम्बनं वा यस्य। १विषयान्तरव्यावृत्तचित्ते एकाग्रमनस्के २एकावलम्बने च। "तानि वा एतानि संकल्पैकायनानि संकल्पप्रतिष्ठितानि" छा०उ०। एकमयनमवलम्बनीयं यस्य। ३एकावलम्बनीये त्रि०। "एवमेकायनं धर्ममाहुर्वेदविदोजनाः" भा०शा० ७८७२ श्लो०। एकस्यायनं गतिर्यत्र। ४एकमात्रगमनयोग्ये त्रि० "भ्रातरं भीमसेनन्तु विज्ञाय हनुमान् कपिः। दिवङ्गमं रुरोधाथ मार्गं भीमस्य कारणात्। अनेन हि पथा मा वै गच्छेदिति विचार्य्य सः। आस्त एकायने मार्गे कदलीखण्डमण्डिते। भ्रातुर्भीमस्य रक्षार्थम्" भा० व० १४६अ०। कर्म्म०। ५एकस्थाने न०। "यः स्यादेकायने लीनस्तूष्णीं किञ्चिदचिन्तयन्" भा० अनु० ५३२श्लो०।

एकार्थ पु० एकः अर्थः प्रयोजनमभिधेयम् पदार्थो वा। एकस्मिन् १प्रयोजने २अभिधेये ३पदार्थे च। "वर्णाः पदं प्रयोगार्हानन्वितैकार्थबोधकाः" सा०द०। बहु०। ४एकाभिधेये शब्दभेदे एकार्थश्च एकशक्त्योपस्थापितार्थकः। ५एकप्रयोजनयुक्ते त्रि०। अभूततद्भावे च्वि+भू-घञ्। एकार्थीभाव अनेकार्थानामेकार्थताप्राप्तौ पु० "समासे खलु भिन्नैव शक्तिः पङ्कजशब्दवत्। बहूनां वृतिधर्माणां वचनैरेव साधने। स्यान्महत् गौरवं तस्मादेकार्थीभाव आश्रितः" इति भर्तृहरिः। कर्त्तरि क्त। एकार्थीभूत परस्परमन्विते एकस्मिन् विशिष्टार्थे च "एकार्थमनेकशब्दं वाक्यम्" निरु०। वै०मते वाक्येऽपि शक्तिः अखण्डवाक्यस्फोटस्यैव वाचकत्वात् "पदे न वर्णाविद्यन्ते वर्णेष्ववयवा न च। वाक्यात् पदानामत्यन्तं प्रविवेको न कश्चन।